

Az élet mestersége

RÉSZLETEK CESARE PAVESE NAPLÓJÁBÓL*

1936. április 24.

Valamikor rá kell érezni az önpusztítás szenvedélyére. Nem az öngyilkosságról beszélek: olyan emberek, mint mi, az élet szerelmesei, a váratlané, akik az elmesélésben találnak gyönyört, csak elővigyázatlanból lesznek öngyilkosok. No meg az öngyilkosság manapság már olyannak tűnik, mint azok a mitikus, hősies cselekedetek, melyek az ember méltóságának bizonyítékai a sorssal szemben, melyek a törvényszerűség szempontjából talán érdekesek lehetnek, de ugyanúgy önmagunkra hagynak.

Az önpusztító egy kétségbeesettebb és érdekhajszolóbb emberfajta. Az önpusztító szándékos erőfeszítéssel próbál felfedezni önmagában minden jellemhibát, minden gyávaságot, és kutatása eredményeként, megrészegetve, gyönyörteljesen tereli ezeket a hajlamait a megsemmisülés felé. Az önpusztító végeredményben magabiztosabb a múlt minden más győztesénél, hiszen ő tudja, hogy az eljövendőhöz, a lehetségeshez, a csodálatos jövőhöz költő szál biztosabb kötelék – lévén, hogy ez a legvégső kapaszkodó –, mint bármilyen hit vagy becsület.

Az önpusztító mindenekelőtt egy komédiás, és önmaga ura. Semmilyen lehetőséget nem hagy az érzésnek, a megmérettetésnek. Optimista. Mindent az élettől remél, keze alatt egyesíti a lehetséges véletlen legélesebb, legjelentősebb hangjegyeit.

Az önpusztító nem bírja elviselni a magányt.

Mégis folyamatos veszélyben él, retteg, hogy hirtelen úrrá lesz rajta a vágy, hogy terepmenten, hogy létre hozzon valamit, hogy eluralkodik rajta az erkölcsi felszólítás. Feloldozás nélkül szenved ettől, úgy, hogy akár meg is ölhetné magát.

* Cesare Pavese (1908–1950) 1935-ben, Calabriában töltött politikai száműzetése idején kezdi el írni naplóját, mely aztán egész életútját végigkíséri. A keserű, kiábrándult, indulatos, ironikus, csak nagyritkán jókedvű Pavese ezekre az oldalakra jegyzi fel legbensőbb gondolatait, álmait, emlékeit költészetéről, írásairól, olvasmányairól, barátairól, szerelmeiről, szenvedélyeiről. Néhol rémisztő egyenességgel és kíméletlen éleslátással rajzolja le saját életpályáját, azt a különlegesen megfeszülő ívet, melyre a XX. század olasz irodalmának egyik legtehetségesebb főszereplőjének élete a sikerből, az elismertségből kiindulva a magányon, a kiábrándultságon, a cselekvésképtelenségen át az öngyilkosságig feszül. A megrendítő oldalak drámai erővel tárják az olvasó elé Cesare Pavese egyedülálló képességét, melynek segítségével hibátlan, tragikus pontossággal rajzolja meg saját belső útvesztőinek az önpusztításba vezető térképét. Születésének 100. évfordulója alkalmából, mind a naplóból, mind poszthumusz megjelent verseiből most először magyar nyelven egy pár oldalnyi ízelítőt nyújtunk az olvasó kezébe. [P. N.]

A fordítás Cesare Pavese, *Il mestiere di vivere*. Diario 1935–1950. Einaudi, Torino, 2000. kiadása alapján készült.

Ezt kell alaposan szemügyre venni: napjainkban az öngyilkosság az eltűnés egyik módja, szerényen hajtják végre, csendesen, elnyomottan. Nem szenvedés már, inkább csak elszenvadás.

Ki tudja, vajon fognak-e még optimista öngyilkosságot elkövetni? (...)

Egy bármilyen igazságtalanság elszenvadása bátorító vigaszt jelent – akár egy téli reggel. Az igazságtalanság a legféltebb vágyaink szerint adja vissza az életerőt, az élet vonzerejét, visszaadja önmagunk értékeinek érzékelését, hízeleg. Egy véletlenszerű körülmény, egy szerencsétlenség miatt szenvedni viszont megalázó. Volt benne részem, és azt szeretném, ha az igazságtalanság, ha a hálátlanság még nagyobb lett volna. Ezt hívják életnek, és azt, ha az ember huszonnycéven már nem kapkodja el a dolgokat.

Alázatosságból. Mégis annyira ritkán lehet egy valódi teljes igazságtalanság miatt szenvedni. Cselekedeteink annyira körülményesek. Általában mindig az a vége, hogy valamennyire mi is hibásak vagyunk, és akkor oda a téli reggel.

Nem kicsit vagyunk hibásak, *minden* a mi hibánk, nincs menekülés. Mindig.

1936. május 5.

A bűn nem egy akármilyen cselekedet, hanem egy elrontott élet. Van, aki bűnös, van, aki nem az. Ugyanazok a dolgok (gyűlölni, becsapni, henyélni, bántani, megalázkodni, gőgösködni) van, akinél bűn, van, akinél nem.

Bűnt elkövetni annyit tesz, mint megmaradni abban a hitben, hogy az a bizonyos cselekedet valamilyen *titokzatos módon* önmagunk boldogtalanságát vetíti ki a jövőre, hogy ez a cselekedet megsértett egy *titokzatos* harmóniatörvényt, és hogy nem más, mint az elmúlt és az eljövendő diszharmóniák közötti láncszem. Élni olyan, mint egy hosszú összeadási művelet, melyben elég csak két elem összeadott összegét elszámolni ahhoz, hogy sose oldjuk meg többé helyesen a teljes műveletet. Annyit tesz, beleékelődni egy fogaskerékbe. Stb.

1936. szeptember 13.

A jelek közül, melyek arra figyelmeztetnek, hogy a fiatalság véget ért az a legerősebb, hogy az irodalom nem érdekel már. Akarom mondani, már nem azzal az élénk és szorongó lelki reménnyel nyitom ki a könyveket, amellyel, mindent leszámítva, egykoron kinyitottam. Olvasok, és egyre többet szeretnék olvasni, de az élmény immár nem olyan lelkesítő, nem olvad bele a versírást megelőző boldog kavalkádba. Ugyanez történik velem, ha Torino utcáit járom, nem érzem már, hogy a város érzelmi és szimbolikus ihletet adna az alkotáshoz. *Már megvan*, mindig csak ez a válasz jön belőlem.

Ha meg is hagyom a különböző sebek, dühök, kiégések és tétlenségek helyes arányát, világosan látom, hogy az életet már nem érzem felfedezésnek – a költészetet tehát mégannyira nem –, sokkal inkább érzem benne a spekulációk, analízisek, kötelességek hideg

anyagát. Itt lüktet most az életem: a politika, a gyakorlat, csupa olyasmi, ami a könyvekből hasznot húz, de a könyvek nem szeretnek annyira, mint az alkotásba vetett remény.

Hát igen, fiatalként is etikusan rendezkedtem be: miután megtaláltam a szenttelen alkotó szerepét, ebben éltem, ezt használtam ki. Mostanra már teljesen feladtam az alkotás reményének kiszipolyozását, azt veszem észre, hogy már élni sem elég.

Súlyos dilemma: a költészetre koncentrálni mostanáig csak eltékoztam az időt, vagy a jelenlegi állapot egy még mélyebb és életszerűbb alkotás előjele?

1937. november 6.

Az öngyilkos legnagyobb vétke, ha nem öli meg magát. Gondol rá, de nem teszi meg. Semmi sem utálatosabb annál az erkölcsileg széteső állapotnál, amihez az öngyilkosság gondolata vezet – az ember megszokja a gondolatot. Felelősség, tudat, erő, minden ennek a halott tengernek a sodrásában lebeg, elsüllyed, majd fölöslegesen jut felszínre újra, minden ihlet kigúnyolására.

Az igazi *gyenge* nem az, aki a nagy dolgokban sikertelen – kinek sikerült valaha is bármi? – hanem, aki a legkisebbekben az. Ha soha nem éri el, hogy otthona legyen, ha soha nem marad meg mellette egy barát se, ha soha nem elégül ki mellette egy nő se, ha nem képes megkeresi a kenyerét úgy mint bárki más. Ez a legszomorúbb *gyengeség*.

1938. január 8.

Egyáltalán nem nevetséges vagy abszurd, ha valaki, aki az öngyilkosság gondolatát dédelgeti, megijed és fél a baleset vagy egy betegség lehetőségétől.

A kisebb vagy a nagyobb fájdalom kérdését félretéve, megmarad a tény, hogy az öngyilkos azt kívánja, hogy saját halálának értelme legyen, hogy egy fennkölt választás legyen, egy összetéveszthetetlen gesztus. Ezért hát természetes, hogy az öngyilkos nem tudja elviselni annak a gondolatát, hogy véletlenül egy jármű alá esik, vagy tüdőgyulladásban, vagy valami hasonló jelentéktelen (*meaningless*) dologban haljon meg. Vigyázz tehát az útkereszteződésekre és a huzatra.

1938. november 10.

Az irodalom védekezés az élet sértései ellen. Csak annyit mond neki: „Te nem csinálsz hülyét belőlem: tudom, hogy viselkedsz, követlek és kiismerlek, sőt élvezem, ahogy tenni látlak, ellopom a titkot, és úgy rakosgatom össze a darabjaidat, hogy az megállítsa a folyamatot.”

Ezen a játékon kívül a másik védelem a dolgok ellen a csend, melyet a kitöréshez gyűjt az ember. De ennek saját választásnak kell lennie, nem kényszernek. Még a halál sem kényszeríthet rá. Az egyetlen védekezés fájdalom ellen, ha megkeressük magunknak a sajátunkat. Ez jelenti a szenvedés elfogadását. Nem beletörődés, hanem kitörés. Bekebelezni egy csapásra. Előnyben vannak, akik adottságaik szerint féktelenül és teljes odaadással tudnak szenvedni, csak így lehet lefegyverezni a szenvedést, ha saját teremtményünké, saját döntésünkké, saját belenyugvásunkká tesszük. Az öngyilkosság igazolása.

Itt nincs helye könyörületnek. Vagy talán nem éppen önmagunk kíméletlen eldobása az igazi könyörület?

1940. október 30.

A fájdalom egyáltalán nem kiváltság, nem a nemesség jegye, nem Isten emléke. A fájdalom egy kegyetlen, vad valami, banális és értelmetlen, természetes, akár a levegő. Megfoghatatlan, minden küzdelem elől megszökik, az időben létezik, egy az idővel, és ha mégis suttogó vagy üvöltő hangját hallod, mindössze csak azért, hogy a rákövetkező pillanatokban, még védtelenebbül hagyjon téged, a szenvedőt, hogy magadra hagyjon azokban a végtelen pillanatokban, amikor a folyton elkövetkező előtt még az iménti gyötrellem íze jár át. Ezek a rángások nem a valódi fájdalmat jelentik, ezek az élet pillanatai, az idegszálak találománya, igen, hogy az igazi fájdalom *időtartamát* éreztessék, a bosszantó időtartamát, az idő-fájdalom kétségbeejtő végtelenségét. Aki szenved, mindig várakozásban van – a rándulást várja, az új rándulást várja. Eljön az a pillanat, amikor inkább az üvöltést szeretné az ember, mint az üvöltésre várakozást. Eljön a pillanat, amikor szükség nélkül üvölt az ember, csak hogy megtörje az idő folyamát, csak azért, hogy azt érezze: *történik valami*, hogy az örök tartama a kegyetlen fájdalomnak igen, egy pillanatra megakadjon – meglehet, csak azért, hogy aztán még erősebb, még fájóbb legyen.

Néha az a gyanúm támad, hogy a halál – a pokol – a fájdalom folytatásából áll majd, ahol nincsenek rándulások, nincsenek üvöltések, *nincsenek pillanatok*, minden idő és minden örökkévalóság, megszakítatlan, mint a vér keringése egy olyan testben, mely nem tud meghalni többé.

A közömbösség ereje! Ez az, ami a köveknek lehetővé tette, hogy milliónyi éven keresztül változatlanul létezzenek.

1946. január 1.

Ennek is vége van. A dombok, Torino, Róma. Négy nő elégetve, egy könyv kiadva, szép versek, felfedezve egy több szálát egyesítő új forma (Kirke dialógusa). Boldog vagy? Igen, boldog vagy. Erős vagy, okos vagy, van dolgod. Egyedül vagy.

Ebben az évben kétszer súroltad az öngyilkosságot. Mindenki csodál, gratulál, táncol körülötted. És aztán?

Soha nem küzdöttél, ne felejtse. Sosem fogsz küzdeni. Számítasz valamit valakinek?

PÁLMAI NÓRA fordítása